

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Vaera

Maddi Bir Dünyada Maneviyat

Tora bazen, temel öneme sahip bir şeyi, önemsiz ve yeri gelmişken rastgele söylenmiş gibi görünen bir ifade içinde bildirir. Bunun güzel bir örneğini, bu *perasha*'nın başlarına yakın bir noktada görüyoruz.

Önceki *perasha*'da Moşe'nin Tanrı tarafından, Bene Yisrael'i özgürlüğe çıkarmak üzere gönderildiğini ve gösterdiği ilk gayretlerin başarısızlıkla sonuçlandığını okumuştuk. Paro halkın gitmesine izin vermemekle kalmamış; Bene Yisrael'in çalışma koşullarını daha da ağır hale getirmişti. Yine daha önce yaptıkları sayıda tuğlalar üretmeleri gerekecekti, ancak artık bunun için kendi samanlarını kendileri toplamak durumundaydılar. Halk Paro'ya şikâyetle bulundu, ardından Moşe'ye yakındılar ve sonra da Moşe Tanrı'ya yakındı: "Niçin bu halkın başına dert getirdin? Niçin beni gönderdin?" (Şemot 5:22).

Vaera *perasha*'sının başında Tanrı, Moşe'ye, Bene Yisrael'i gerçekten de özgürlüğe kavuşturacağını söyler ve ona, bunu halka duyurması talimatını verir. Ardından şu sözleri okuruz:

Böylece Moşe bunu Bene Yisrael'e söyledi, ama [onlar], *ruhları kırık ve iş çok ağır olduğu için* onu dinlemediler. (Şemot 6:9)

İtalik yazı tipiyle yazılmış olan ifade yeteri kadar basit görünmektedir. Halk Moşe'yi dinlememiştir, zira Moşe daha önce onlara Tanrı'dan mesajlar getirmiş olmasına rağmen, sonuçta durumlarını iyileştiren hiçbir şey olmamıştır. Her gün hayatta kalma mücadelesi

vermekle meşguldürler. Realitede herhangi bir temele sahipmiş gibi görünmeyen ütöpik vaatler için hiç vakitleri yoktur. Moşe çözüm sunma konusunda geçmişte başarısız olmuştur. Dolayısıyla halkın, gelecekte bunun farklı olacağını düşünmesi için hiçbir sebep yoktur. Buraya kadar bakıldığında bu apaçık bellidir.

Ancak yüzeyin altında, fark edilmesi daha zor bir şeyler daha vardır. Moşe Yanan Çalılık'ta Tanrı ile ilk kez karşılaştığında, Tanrı ona liderlik etmesini söylemiş ve Moşe, halkın kendisini dinlemeyeceği gerekçesiyle bunu tekrar tekrar reddetmişti. Başka gerekçeleri de vardı. Ağzı laf yapan biri değildi. Konuşması ve dili ağırdı. "Sünnetsiz dudaklı" bir adamdı (Şemot 6:30). Belagatten yoksundu. Kalabalıkları dalgalandıracak bir karizması yoktu. İlham verici bir lider değildi.

Yine de sonuçta, Moşe'nin hem haklı hem de haksız olduğu anlaşıldı. Kendisini dinlemeyecekleri konusunda haklı çıkmıştı; ama bunun nedeni konusunda yanılmıştı. Bunun, Moşe'nin bir lider veya sözcü olarak başarısızlığıyla hiç ilgisi yoktu. Aslına bakılırsa Moşe'nin şahsıyla dahi hiç ilgisi yoktu. Halk dinlememişti, çünkü "ruhları kırık ve iş çok ağırdı". Başka bir deyişle: *Eğer halkın manevi durumunu iyileştirmek istiyorsan, öncelikle onların fiziksel durumunu iyileştirmelisin*. Bu, Yahudiliğin en insanileştirici yönlerinden biridir.

Rambam bunu *Şaşırılmışlar İçin Kılavuz* adlı eserinde vurgular. Tora'nın, der, iki amacı vardır:

ruhun refahı ve bedenin refahı.¹ Ruhun refahı içe yönelik ve manevi nitelikli bir şeydir. Bedenin refahı ise, hukukun egemen olduğu, iş bölümünün bulunduğu ve ticaretin teşvik edildiği sağlam bir toplum ve ekonomi gerektirir. Bedensel refaha, tüm fiziksel ihtiyaçlarımız tedarik edildiği zaman sahip oluruz; ama hiçbirimiz bunu tek başına yapamaz. Belli bir konuda uzmanlaşırız ve kendi uzmanlığımızı başkalarına sunarken biz de onların uzmanlıklarından yararlanırız. İşte bu nedenle iyi, sağlam ve adil bir topluma ihtiyacımız vardır.

Manevi başarı, der Rambam, maddi başarıdan daha yüksektir; ama öncelikle maddi başarıyı temin etmemiz gerekir, zira “büyük bir açlık, susuzluk, sıcak veya soğuktan muzdarip biri, herhangi bir fikri, kendisine başkaları tarafından iletilse bile kavrayamaz; ve buna kendi muhakemesiyle erişmesi de tabii ki çok daha zordur”. Başka bir deyişle, eğer temel fiziksel ihtiyaçlarımızdan yoksunsak, manevi doruklara erişmemizin hiçbir yolu yoktur. Ruhu ağır işler nedeniyle kırık olduğu zaman, halk, Moşe gibi birini dinleyemez. İnsanların manevi durumunu iyileştirmek istiyorsanız, öncelikle onların fiziksel koşullarını iyileştirmelisiniz.

Modern zamanlarda bu fikre klasik ifadesini New York’lu iki Yahudi psikolog, Abraham Maslow (1908-1970) ve Frederick Herzberg (1923-2000) vermiştir. Maslow’un merakını cezbeden bir soru vardı: Neden bu kadar çok insan hiçbir zaman tam potansiyellerine erişememiştir? Maslow ayrıca – tıpkı daha sonraları pozitif psikolojinin yaratıcısı olan Martin Seligman gibi – psikolojinin yalnızca hastalığın tedavisine değil, zihin sağlığının pozitif teşvikine de odaklanması gerektiğine inanıyordu. İnsan beynine dair araştırmalara yaptığı en ünlü katkısı, “ihtiyaçlar hiyerarşisi” kuramıydı.

Biz sadece bir istek ve arzular demetinden ibaret değiliz. Endişelerimizin belirgin bir düzeni ve sıralaması vardır. Maslow beş düzey saymıştır. İlki *fizyolojik* ihtiyaçlarımızdır: yiyecek ve barınma, temel hayatta kalma gereksinimleri. Ardından *güvenlik* ihtiyaçları gelir: bize başkaları tarafından verilebilecek zararlara karşı korunma. Üçüncü sırada *sevgi ve aidiyet* ihtiyacımız vardır. Onun üzerinde *tanınma ve saygınlık* arzumuz gelir. Ve daha da yüksekte, *kendini gerçekleştirme* vardır: potansiyelimizi gerçekleştirme, olabileceğimizi ve olmamız

gerektiğini bildiğimiz kişi haline gelme. Sonraki yıllarında Maslow bunlara daha yüksek bir aşama daha eklemiştir: *kendini aşma*, özgecilik ve maneviyat yoluyla benliğin üzerine yükselme.

Herzberg tüm bu yapıyı, fiziksel ve psikolojik faktörler arasında bir ayrım yapmak suretiyle basitleştirmiştir. İlkine *Adam ihtiyaçları*, ikincisine ise *Abraham (Avraam) ihtiyaçları* adını vermiştir. Herzberg özellikle insanları işyerinde nelerin motive ettiğiyle ilgileniyordu. 1950’li yılların sonlarında bir şeyin farkına vardı (bu, daha yakın zamanda Amerikalı-İsraili ekonomist Dan Ariely tarafından yeniden canlandırılmış bir fikirdir): İnsanı motive eden etkenler, para, maaş ve maddi ödüllerden (hisse senedi opsiyonları vb.) ibaret değildi. İnsanlar sırf siz onlara daha çok para ödediğiniz için daha iyi, daha gayretle veya daha yaratıcı bir şekilde çalışacaklar diye bir kural yoktur. Motivasyon alanında para belli bir düzeye kadar işe yarar, ama bunun ötesinde, gerçek motive edici, gelişme, yaratma, anlam bulma ve en yüksek yeteneklerinizi büyük bir amaca vakfetme olanağının sunulmasıdır. Para bizim Adam ihtiyaçlarımıza hitap eder; anlam ise Avraam ihtiyaçlarımıza.

Nesiller boyunca Yahudiler ve Yahudilik, diğer birçok uygarlık ve inançtan daha fazla olmak üzere, bu gerçeği dikkate alma ve tamamen ona göre yaşama eğilimini ortaya koymuştur. Çoğu dinler *kabullenme kültürleridir*; kadercidir. Yeryüzünde fakirlik, açlık ve hastalık vardır, çünkü dünyanın hali böyledir; Tanrı dünyayı böyle yapmıştır ve böyle olmasını istemektedir. Evet, mutluluk, nirvana veya saadet bulabiliriz, ama bunu elde edebilmek için, meditasyonla veya bir manastıra çekilerek veya uyuşturucularla veya transa girerek veya gelecek dünyada bizi beklemekte olan mutluluğu sabırla bekleyerek bu dünyadan kaçmanız gerekir. Din, acıya karşı insanların afyonudur.

Yahudilik kesinlikle bu değildir. Dünyanın fakirlik ve acıları söz konusu olduğunda bizimkisi bir kabullenme değil, *protesto inancıdır*. Tanrı insanların fakir, aç, hasta, baskı altında, eğitimsiz, haklarından mahrum bırakılmış veya istismara maruz halde olmalarını istemez. Bizi bu konuda kendi görevlileri olarak tayin etmiştir. Kurtarma işinde O’nun ortakları olmamızı ister. Bu nedenledir ki bunca Yahudi, hastalıklarla mücadele eden doktorlar,

¹ Rambam, *Şaşırılmışlar İçin Kılavuz* III:27.

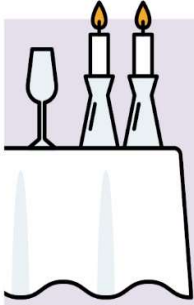
adaletsizlikle savaşıyan avukatlar veya cehaletle mücadele eden eğitimciler haline gelmişlerdir. Yahudilerin çok sayıda öncü (ve Nobel Ödülü sahibi) ekonomist üretmiş olmalarının sebebi kesinlikle budur. Michael Novak'ın (Irving Kristol'dan alıntı yaparak) yazdığı gibi:

Yahudi düşüncesi belli bir muntazam dünyevilik konusunda kendisini her zaman rahat hissetmiştir. Buna karşılık, Hristiyanlık her zaman öteki dünyaya doğru bir çekim duymuştur. Yahudi düşüncesi, özel mülkiyete yönelik samimi bir yatkınlığa sahip olagelmışken, erken bir dönemden itibaren özellikle rahipler ve keşişler arasında ifade edilmiş olan Katolik düşüncesi, inananlarının dikkatini, ısrarlı bir şekilde, bu dünyanın aktivite ve çıkarlarının ötesinde, gelecek dünyaya yönlendirmeye çalışmıştır. Bunun bir sonucu olarak, kanun ve peygamberler tarafından eğitilmiş oldukları için, sıradan Yahudiler ezelden beri kendilerini daha çok bu dünyada evlerinde hissetmişler, buna karşılık sıradan Katolikler bu dünyayı bir ayartma vadisi olarak ve insanın dikkatini asıl işten, yani gelecek dünyaya hazırlıktan alıkoyan bir etken olarak görmüşlerdir.²

Tanrı'yı sadece gelecek dünyada değil, bu dünyada da bulmak gerekmektedir. Ama maneviyatın doruklarına tırmanabilmemiz için öncelikle maddi ihtiyaçlarımızı gidermemiz gerekir. Avraam, Adam'dan daha büyüktü, ama Adam, Avraam'dan önce gelmişti. Fiziksel dünya sert olduğu zaman, insanın ruhu kırılır ve insanlar, Tanrı'nın sözünü, Moşe gibi biri tarafından iletildiği zaman bile duyamazlar.

Berdiçev'li Rabi Yitshak bunu güzelce ifade etmişti: "Başkasının manevi durumunu ve kendi fiziksel ihtiyaçlarını dert etme. Başkasının fiziksel ihtiyaçlarını ve kendi manevi durumunu dert et."

Fakirliği hafifletmek, hastalıkları tedavi etmek, hukukun egemenliğini temin etmek ve insan haklarına saygı göstermek: bunlar da en az dua ve Tora öğrenimi kadar manevi birer ödevdir. Yanlış anlaşılmasın; dua ve Tora öğrenimi daha yüksektedir, ama diğerleri önceliklidir. Çünkü ruhları kırık ve işleri ağır olduğu zaman, insanlar Tanrı'nın mesajını duyamazlar.

Şabat Sofrasında

1. Sizin için en önemli olan hangisidir, fiziksel refahınız mı, yoksa zihinsel, duygusal ve manevi refahınız mı?
2. Yahudilik fiziksele ve maneviye eşit oranda mı odaklanır? Neden?
3. İnsanlara hem fiziksel hem de manevi refahları açısından yardım etmeyi amaçlayan aktivistler haline nasıl gelebiliriz?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/vaera/spirits-in-a-material-world.

Family Edition şimdi Türkçe!

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

f t i n | RABBISACKS.ORG

² Michael Novak, *This Hemisphere of Liberty* [Özgürlük Yarıküresi] (Washington, DC: American Enterprise Institute, 1990), 64.